

PULA IMVULA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

NGWANATSELE
2018

GO GALALETSA phisego, tebo le tswelelopele

Go na le seane sa kgale sa Seafrika se se reng go bona go gaisa go bolelwa. Balemirui ba ba batlhophilweng mo dikgaolong tse di farologaneng botlhe ba tsere kgakololo ya basupatsela ba bona mme dira jaaka ba supilwe, mme fa ba bona ditswamorago tsa go dira thata ga bona, ba lemogile gore go dira thata go a duelwa.

Go gola mmogo

Ka letsatsi la 26 Lwetse go ne go utlwagala tlhagafatso kwa NAMPO Park mme go ne go bonala balemirui ba ba apereng diaparo tsa bona tsa setsho kwa tenteng ya Letsatsi la Moletlo e e neng e emisitswe mo lefelong fela kwa ntle ga toropo ya Bothaville mo pelong ya kgaolo ya Foreisetata la nthla. Go ne go bonega gore bolemirui bo a phela e bile bo tswelela pele ka go leboga Lenaneo la Thablololo ya Balemirui ya Grain SA.

Fa Grain SA e ne e swetsa go tshegetsa balemirui go nna balemirui ba ba ka kgongang ka go dirisa lenaneo le palo ya balemirui mo Afrikaborwa e simolotse go oketsega. Jaaka Rre Jannie de Villiers, CEO wa Grain SA, a ne a tlhalosa ka nako ya moletlo: 'Ga re direle balemirui. Re thusa balemirui go itirisetsa bolemirui mme ka kopano e ga re galaletsse go uma mmidi, re galaletsse go uma ga balemirui.'

O kgathwa ke setlhophwa se se dirisang lenaneo ka go oketsa palo ya balemirui ka ba le 29 ba ba simololang go uma tlhaka e e ke rekisiwang ka setlha se se fetileng. Balemirui ba le 21 ba ikopantshitse le Mokgatlho wa Ditono tse 500, ba le bararo ba ikopantsha le Mokgatlho wa Ditono tse 500 mme ba le bararo gape ba ikopantsha le Mokgatlho wa Ditono tse 1 000. Ba le babedi ba re kgathha tota ka go ikopantsha le Mokgatlho wa Ditono tse 1 500.

Go basupetswatsela go bafenyi

Letsatsi la moletlo le simolotswe ke Grain SA ka 2009 e le kamogelo go balemirui ba ba dirang

NKOKO JANE A RE...

Setlha sa go jwala se simolotse mme ke solo fela gore ga o na nako ya go buisa Pula! O filwe lethogonolo jang go kgona go medisa dijo go naya ba lelapa la gago le lefatshe dijo.

Re bone Letsatsi la Moletlo la rona ka mafelelo a kgwedi ya Lwetse mme e ne e le phatilha ya go tlotla ba ba kgonneng mo maemong a a farologaneng. Ga go na yo monnye kgotsa yo mogolo go bona kgono – go mo go rona botlhe go dirisa bokgoni ba rona jaaka re ka kgona.

Dijwalwa tsa selemo tse o di jwaland jaanong di ka sengwa ke mefero ka e na le kgone ya go di gaisa ka go mela. Re tlhola re buisa mafoko a ka ngwaga le ngwaga, mme ke solo fela gore re tshwanetse go a dirisa gape le gape – mefero ke mmaba wa gago. Fa o laola mefero mo masimong a gago o mo maemong a go kgona go bona kumo ka go lekana – se letlelele mefero go ja dijo le go nwa metsi a o ipaakanyetseng go naya dijwalwa tsa gago.

Ke solo fela gore ka ngwaga o lotlhe le tlaa lebelela mekgwa e e ka dirisiwang go oketsa poelo e e neiwang ke naga e o e dirisang. O na le eng, kgotsa o ka beela eng pele go rekisa mo lefatsheng la rona? Mmidi ke sejwalwa se se pila tota mme gape re tshwanetse go akanya go simolola go medisa mefuta e mengwe ya tlhaka ka go dirisa thefosano ya dijwalwa mabapi le mmidi. Go botlhokwa jang go itse makhete – fa o le kwa magaeng mme go se na makhete ya go rekisa kumo ya gago gaufi le wena – baagisan ba gago ba reka eng se wena o ka se ba rekisetsang? Dinawa di sala di le tshono e pila ka gore di itsewe mo magaeng mme ke motswed i wa diporoteine o o pila tota.

Diriwa di botlhokwa tota go balemirui – di kgona go go thusa go tshegetsu kgwebo ya gago gore o kgone go fenza phatsha ya go fetoga ga bosa. Tota le balemirui ba ba dirisang kgaolo e nnye ya naga, le ka rua dikgogo le diriwa tse dinnye tse di ka jang mmidi o o salang morago ga go naya ba lelapa la gago dijo (fa o uma kumo ka go lekana). Ka go fepa diriwa tsa gago ka go dirisa mmidi, o tlaa tokafatsa kgono ya tsona go ntsifala mme e bile o tlaa kgona go di rekisetsa baagisan ba gago.

Balemirui gape ke borakgwebo – go medisa tlhaka ke kgato ya ntlha, mme ke tshimologo ya leeto le le telele fela. O ka medisa eng go oketsa tshelete e o e bonang, mme akanya go ka rekisetsa mang se o se medisang?

Ke le eleletsa setlha se se pila tota ka tuelo e e pila go tiro e thata e le e dirang – Pula! A pula e le nele!

LETSATSI LA MOLETLO

Go galaletsa phisego, tebo le tswelelopele

thata ka ngwaga otihe. A kgotsa ngwaga o ne o le o maswe ka bokana ba kumo bo bo kwa tlase kgotsa setlha se ne se le pila ka pula e e neleng ka go lekana mme letsatsi la moletlo le a thongwa.

Mme Jenette Thembi Shoba (59) o tlhomilwe a le **Molemirui wa Tlhokomelolapa wa 2018 wa Grain SA/Absa wa Ngwaga**. O dirisa bolemirui gare ga ditoropo tsa Ermelo le Piet Retief mo kgao-long ya Mpumalanga. Kgathego ya gagwe ya go dirisa bolemirui e simolotse go nna teng mo polaseng e batsadi ba gagwe ba ne ba le badiredi ba mo polaseng. Jenette o ikopantsitse le Grain SA ka 2014 mme a tsena setlhophsa sa dithutiso mo a neng a lemoga go kgona go nna molemirui yo a ka kgonang. Le fa mmemogolo yo a kgobetsse mo kotsing ya dikoloi, o kgonne go uma ditono tse 7,5 tsa mmidi mo kgaolong ya heketara e le 1. Baatlaphiwa ba bangwe mo setlhopheng se e ne e le Amos Mfaniseni Kubheka wa kwa Mpumalanga le Siyavuya Njeya go tswa kwa Kapabolhaba.

Go ne go le batlhophiwa ba le babedi fela ka 2018 mo setlhopheng sa **Molemirui wa Kgaolonneye wa Ngwaga wa Grain SA/Syngenta** – Mdu-duzi David Mnisi wa kwa Mpumalanga le Nhlanhla Sicelo Mngadi wa kwa KwaZulu-Natal. Kabelo e fi-iwe Nhlanhla (48) yo a ikopantsitse le Grain SA ka ngwaga wa 2015 morago ga go bona kgono e e bonweng ke moagisani wa gagwe ka nthla ya go thusiwa ke mosupetsatsela wa Grain SA. Nhlanhla le morwarraagwe ba dirisa tse ba di ithutang mme ba tswelela go dira go nna balemirui ba ba rekisang kumo. Tlhabololo ya masimo a gagwe le tokafatso ya mokgwa o a o dirisang go dirisa bolemirui o kgathile baatlodi.

Setlhophsa se sentshwa, **Molemirui wa Tshupetsokgono go Rekisa wa Ngwga**, se simolotswe ka ngogola. Mmampodi wa ngwaga wa 2018 wa setlhophsa se, Paulus Mosia (50), o tswa kwa Foreisetata mme o ikopantsitse le Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui la Grain SA ka 2008. Gape ke leloko la setlhophsa sa dithutiso sa Edenville mme o ne a le moeteledipele wa go simolola setlhophsa sa dithutiso kwa Heilbron. Paulus le mogatse, Nomasonto ba re kgono ya bona e ne e ka se nne teng fa e neng e se gore ba thusitswe ke Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui. Bomo-rwarre Anton le President Mabaso ba ba dirisang bolemirui mo kgao-long ya kwa Bothaville ba ne ba le batlhophiwa ba bangwe mo setlhopheng se.

Molemirui wa Tlaka wa 2018 wa SA/Absa/John Deere wa Motlha wa Boitsholelo o Montshwa wa Ngwaga o tlhomilwe e le Jeremia Makhosini Mathebula (40) wa kwa Mpumalanga mme o amogatse terekere e ntshwa mabapi le dilo tse dingwe gape. O simolotse go dirisa bolemirui ka 2009 fa a neng a simolola go jwala mmidi mo diheketaeng di le 40 fela. Mo dingwageng tse nne tse di fetileng bokana ba kumo e a e boneng e oketsegile ka

Go galaletsa phisego, tebo le tswelelopele

75%. Jaaka go ntse o jwala dihekетара tse di ka nnang tse 450 ka go dirisa mmidi mme e bile le tse 100 ka go dirisa disoya mme gape a rua dikgomо tse di ka nnang 400 le dinamane. Bathophiwa ba bangwe mo setlhopheng se ba ba amogetseng R25 000 le sesupanako ka mongwe le mongwe ke Thamsanqa Sampie Booizene wa kwa kgaolong ya Bokonebophirima le Daniel Maqala yo a tswang kwa Foreisetata.

Batho ba ba re kgonisitseng

Baemelanokeng ba rona ba ba re kgonisitseng go rulaganya letsatsi la moletlo le ba ne ba emeletswe ke Belinda Jacobs (Molaodi wa Papatso ya Bokgoni: Absa AgriBusiness), Antois van der Westhuizen (Mookami wa boloadi: Boitshelo mo Borwa ba Afrika ntle ga Sekaka sa Sahara, John Deere), Andrea Boon (Tlhogo: Bothekenikale, Syngenta SA) le Dudu Mashile (Molaodi wa go Thekisopeo, Bayer).

Jane McPherson (Molaodi: Tlhabololo ya Balemirui, Grain SA) o lebogile ditsala tsa lenaneo ba ba tshegeditseng lenaneo go netefatsa gore le tswelele pele. O rile, 'Batho ba bantsi ba latlhegvela ke tsholofelo, mme letsatsi jaaka le, le naya tsholofelo.'

Setlha se sentshwa se tlisa mofenyi o montshwa

Go bonala gore bathophiwa ba dirisitse kitso e e filweng ke basupetsatsela ba bona. Seana sa kwa Bophirima ba Afrika, sa re karabo ya go bona kgono e ka bonwa ka go reetsa e seng ka go bua: Nonyane e e thholang e letsa molodi e ka se age sentlhaga! Le fa go ka nna mofenyi a le mongwe fela ka ngwaga mo setlhopheng se sengwe le se sengwe, tswelelopele e nngwe le e nngwe mo tiragalang ya gago ya bolemirui e dira gore o ipone o le mofenyi. Gakologelwa gore le fa o fosa ga kae kgotsa o tswelela ka bonya jang, o sa le pele ga ba bangwe ba ba sa lekeng. Re tlaa go bona ka Letsatsi la Moletlo la 2019!

Athikele e kwadilwe ke Louise Kunz, mokwadi wa Pula Imvula. Fa o batla kitso gape, o ka romela emeile go louise@infoworks.biz.

A O MOETELEDIPELE YO A BONAGALANG?

Matsatsi a segompiano ke tlwaelo go buisa le go utlwa ka dikgwebo, dithulaganyo tsa mmuso le dithulaganyo tse dingwe tse di sa kgoneng jaaka di tshwanetse kgotsa tse di fosang. Gantsi lebaka le le neiwang go tlhalosa maemo a ke botlhokwa ba boeteledipe.

Moeteledipele, kgotsa ka lereo la bokgwebo, molaodi, ke motho yo a tshwanetseng go laola kgwebo ya gagwe, ke gore go loga maano, go rulaganya, go dirisa le go laola. Mme, molaodi gape o tshwanetse go eteleta pele batho ba ba leng badiredi ba gagwe go kgona go bona se a se logetseng maano, se a se rulagantse, se a se dirisitseng le se a se laotseng. Moeteledipele wa nneta jalo ke motho yo a kgonang go laya maitseo a ba bangwe go kgona go bona maitlhomo a a setlweng, ka mafoko a mangwe go fetola maano go ditiragalo, gore maitlhomo a kgwebo a bonwe, jaaka go bona poelo.

Boeteledipele bo kopantsha dintlha jaaka go tlhotheletsa batho, go laela, go laola batho, le fa e le a le mongwe kgotsa ba le bantsi, go laola kgotlheng gare ga batho mme tota le go buisana le bone.

O nna molaodi jang? O nna molao-di mme jalo moe-teledipele wa batho fa o tlhomia

mo maemong a bolaodi mo thulaganyong ya kgwebo, kgotsa fa o tlhophiwa ke setlhophsa sa batho, jaaka lekoko kgotsa segopa, kgotsa o simolola kgwebo ya gago mme jaanong o nna *ipso factum* molaodi, kgotsa o ka tlhopha go nna moeteledi jaaka fa o le tlhogo ya losika.

Ka o le mong o mo maemong a nonofo go laola le go eteleta pele ka gore o mong wa kgwebo. Go go baya mo maemong a thata mme o ka solofela gore badiredi ba gago ba go tlhomph, mme tlhompho e amogelwa ka tse o di dirang kgotsa ka tse o sa di direng. Fa batho ba bona maitseo a gago a le pila ba tlaa go tlhompha mme ba tlaa ikana ka wena e bile ba tlaa dumela gore o ba eteleta pele. Gakologelwa, batho ba bona maitseo a molaodi kgotsa mongwe le mongwe yo a leng mo maemong a thata, go feta mo o ka lemogang.

se a dumelwa kgotsa? Gape o tlaa amogela tloto le boikanyo ba batho ka go tlhola go supa boite-kanelo le bonnete ka nako tsotthe.

Mabopo a go supa boeteledipele a ka nna go kgona go buisana, bobelokgale, ponelopele, mme lebopo le le bothhokwa godimo ga mabopo otthe ke tshiamo. Boeteledipele bo bo pila bo bopiwa ka tshiamo.

Ka maemo a baruti tshiamo e tlhaloswa e le go ikanyega le go nna le thokgamo ka dinako tsotthe. Ka mafoko a segompiano e ka tlhaloswa e le – êê ya gago ke êê mme nnyaa ya gago ke nnyaa, ka go tlhola o dira se se siameng tota le fa ba bangwe ba sa bone, go dira se o rileng o tlaa se dira, dira se o se buang, tlhoma sekao sa bonnete, tsweletsa se o se solofelang. Tshiamo e aga boikanyego mme e na le tlhotlhwa ya go tlhotheletsa batho. Tshiamo ke boleng bo bo leng bothhokwa go kgonisa kgwebo. Tshiamo ke mothoo wa leina le le tlotelegwang, ga se setshwantsho fela.

Le gale, ka maswabi, mo tikologong ya rona ya go busa tshiamo le thokgamo ke dintlha tse di nyelelang mme go tlisa go sa kgone mo dikgaolong tsa mmuso mme tota le mo dikgwebong. Maitseo a bonwa a le ntlha ya kgatelelo e e laolang kgotsa e e tlhotheletsang mokgwa o batho ba dirang. Matheo jaaka boikanyego, boikgolaganya, tlhompho go batho ba bangwe le tse di leng tsa bona, go dumela molao, boikarabelo, tshiamiso le bonnete, mme le go dira jaaka go siame, a a nyelela.

Maitseo a a siameng a go dirisa kgwebo (go tswelela ka tshiamo) a tlaa tsweletsa pele go kgona go bona poelo. Ka fa gongwe, maitseo a a sa siameng a tlaa tlisa tshenyego. Èê, go ka nna tswelelopele ka nakokhutswane mme ka nakotelele go tlisa ditswamorago tse di maswe.

Tlhopo ke ya gago – o tlaa tsamaelana le batho bothle kgotsa o tlaa ikemisa o le moeteledi wa nneta? Gakologelwa: Leina la gago le le pila ke letlotlo le le sa rekiwang ka tšelete. Ga go ope yo a ka le go tseelang kwa ntle ga wena fela.

Moeteledipele yo a etelang pele mme a sa salwe morago ke ope, o tsamaya fela a le esi. Boeteledipele ga se thaetlele fela ke tiro e thata e e dirwang.

“Tlhopo ke ya gago – o tlaa tsamaelana le batho bothle kgotsa o tlaa ikemisa o le moeteledi wa nneta?”

Kgono ya go laola mme jalo le go eteleta batho pele go go naya thata mme fa o eteleta batho pele thata e e ka dirisiwa ka kelothoko kgotsa ka go kgala batho. O ka dirisa thata ya gago go eteleta batho pele ka go ba bifela – ‘ke tlaa go koba’ – mme jalo ga o eteleta batho pele o a ba alola. Ba dira se wena o batlang gore ba se dire ka go letshogo, ga ba go sale morago. Ditswamorago tsa mokgwa o wa go eteleta pele ka nako tsotthe ke gore batho ba tlaa go swabisa.

Vice versa, o ka eteleta batho pele ka mowa o o pilä ka go nna sekao go bona mme o eteleta pele ka gore batho ba a go tlota e bile ba ikanya ka wena. Potso jaanong ke: ‘Ke eng se nka se dirang go amogela tloto le boikanyo ba batho ba bangwe?’ Ga ntlaa, jaaka go setse go tlhomilwe, ka mothala o wena o o nayang.

Ga o goroge morago ga nako go kopanong, o dira se o se solofelang, mme tota le gore go re ke tlaa busetsa karabo go wena? A sekao se o se nayang

**Athikele e kwadiiwe ke Marius Greyling,
mokwadi wa Pula Invula. Fa o tlhoka
kitso gape, o ka romela emeile go
marius@mcgacc.co.za.**

GO IPAPANA GA GO A LEKANE; O TSHWANETSE GO IPAAKANYA!

A o ipaakanyetse motsotso wa letshogo oo fa a lemoga gore molelo o o tukang ga o kgonwe go laolwa mme o tswelela jaaka o rata? A ba lelapa la gago le badiredi ba gago ba ipaakantse go kgona fa go ka diragala? A baagisani ba gago bona ba ipaakantse go kgona? Ke mang yo o tshwanetweng go itsisiwe mme o ka kopa thuso kae? Ke nako ya go simolola go botsa dipotso tse di leng bothhokwa tse!

Setlhogo sa mo kuranteng sa maloba se ne se re:
Pilanesberg Nature Reserve fire 'ignited by a

neighbour'. Modulakgaolonaga o ne a batla go fisa matlakala. Phefo ya tshwara molelo ya e latlha mo bosireletsothago mo o fisitseng naga e e ka nnang dihekетara tse 8 000. Dipalopalo di supa gore go swa ga naga gantsi ke ka nttha ya ditiragalo tsa batho; gore ke go latlha setompi sa sekarete (gantsi go tswa mo dikoloing tse di fetang), go fisa matlakala kgotsa malele kgotsa ka go gotsa molelo go apaya dijo kgotsa go orwa ka go se ele tlhoko.

Melelo e e tukang mo nageng ga e tlhomphemelelwane mme ke bothata tota. E bifela maphelo, e tsweletsa tshenyego ya thoto, e fokotsa go nona

ga mebu mme e kgautla dimela. E ka simolola e le tshoganetso e e sainasianang mme e ka fetoga go nna lesenene ka ponyo ya leitho. Melole ke 'seditriswa' se se bothhokwa sa motho se se ka diriswang go thithofatsa, go apaya, go besa le go laola mafulu a a mo polaseng. Melelo gape e fithelwa e simolola ka nttha ya go ratha ga tladi.

A o itse gore ga o a tshwanela go ema o ntse o lebeletse melelo o fisa naga mo polaseng ya gago? **O na le boikarabelo ka molao** go bega pego go mmuso le baagisani ba gago mme o tshwanetse go thusa go o tima. Ka jalo

re tshwanetse go ipaakanya go laola melelo e e tshubiwang go laola go mela ga dimela mme tota le e e ka tukang fela ka tlhokomelo ka go nna le lenaneo la go tima melelo le le rulagantsweng.

Ke mang yo a tshwanetseng go ipaakanya?

Mongwe le mongwe yo a a leng mong, kgotsa yo a dirisang naga o na le boikarabelo go laola melelo e e tukang mo nageng e a a dirisang. Molao wa Setšhaba wa Molelo wa Naga le Dikgwa o

laela gore mong wa naga mongwe le mongwe mo molelo o simololang go tuka kgotsa go fisa mme mo o ka simololang go tswelela o tshwanetse go ipapana mme gape o tshwanetse go nna mo mae-mong a boipaakanyo.

Boipaakanyo ba go tima molelo

Go tlhoka motho yo a tshwanetseng go tima melelo go nna le didiriswa tse di ka tlhokiwang, diaparo tse di sireletsang le kitso ya go tima melelo. Maemo a boipaakanyo a tseiwa go tsamaelana le maemo a diphatsa tse a ka tshwanelang go di laola mme jalo fa o dirisa kgaolo ya naga e e leng heketara e le 1, o ka se tlhoke go nna le segasetsametsi se segolo se se leng maemong o go dirisiwa mo terekeng ya gago – mme o ka tlhokiwa go thusa go tima melelo ka go dirisa segasetsametsi se sennye se se nang metsi kgotsa ka go dirisa kgetsi e e metsi.

Gape go tekano go tlhokiwa gore wena le badiredi ba gago go thusa go laola molelo mo nageng e wena o e dirisang le go o thibela go kgona go tswelela go feta melelwane ya naga e o e dirisang. Ka ntla ya gore mong wa naga a se teng, Molao o tlhoka gore mong yo mongwe le yo mongwe kgotsa motho yo o dirisang naga a nne le motho yo a nang boikarabelo a go tima molelo mme gape le go tsaya dikgato go itsitse baagisani le ba mmuso ba ba leng gaufi.

Dikganelamolelo

Ke nnete go itse gore dikganelamolelo di ka se kgone go thibela go siana ga molelo mongwe le mongwe fa di gotswa mo tseleng ya ona. Go na le nako e phefo e tshwarang molelo mme e o tlodisa sekganelamolelo mongwe le mongwe. Le gale, dikganelamolelo di thibela melelo e mentsi mme di naya tshireletso go batimamolelo mo ba ka dirang fa ba leka go tima molelo kgotsa fa ba tukisa naga go busetsa molelo morago.

Tirisanommogo gare ga beng ba naga le batho botlhe mo tikologong tota le baagisani ba bona e botlhokwa thata. Ke boikarabelo ba mong wa naga go tlhola a buisana le balemirui ba bangwe ka ntla ya gore go tlaa fiswa dikganelamolelo leng mme le gore botlhe ba fise leng. Letsatsi le le supiwang go fisa dikganelamolelo le tshwanetse go amogelwa ke botlhe.

Baagisani ba tshwanetse go dirisana mmogo fa go fiswa dikganelamolelo mo malelwaneng gare ga bona. Ba tshwanetse go tlhokomela go nna le thuso e e lekaneng. Go botlhokwa gore molelo wa go fisa dikganelamolelo o laowlwa ka tshwanno le tlhokomelo. Boetedepele ka letsatsi le bo botlhokwa. Moetedepele o tshwanetse go swetsa fa maemo a tikologo a siame go simolola go fisa. Fa

phefo e ka simolola go foka, tiro ya go fisa e emisiwe mme e tlogelwe go dirwa ka letsatsi le lengwe fa phefo e sa foke.

Mong wa naga ga a kgone go simolola go fisa fela jaaka a rata kgotsa mo a ratang. Maemo a bosa, popego ya naga le bokana ba dimela go tshwanetse go elwa tlhoko sentle pele go sweatwa go fisa sekganelamolelo. Sekganelamolelo se tshwanetse go nna bophara le bolele go lekana go kgona go kganela molelo o o sianang. Ga se a tshwanna go tlisa kgogolego ya mmu mme se nne se se sena matlakala a a ka tukang. Balemirui ba bantsi ba rulaganya lenaneo la go fisa dikganelamolelo pele ga nako mme ba gasetsa sebolayamefero go laola go mela ga mefero le go fokotsa matlakala a a ka omang mme tota le go fokotsa phatsha e e ka tliswang ke majwang le dikala tse di omileng.

Dithulaganyo tsa Kganelo ya Molelo

Go bothhokwa go tsaya tsia gore melao le ditiragalo tsa go fisa dikganelamolelo ga di tshwane mo dikgaolong tsa naga ya rona tse di forologaneng, mme jalo go bothhokwa gore mong wa naga mongwe le mongwe a nne le kitso ya melawana le ditiragalo tse di laelwang mo kgaolong e a leng mo go yona mme a di dirise. Dithophpha tsa batho tse dintsi di supa tirisanommogo ya tsona ka go rulaganya Thulaganyo ya Kganelo ya Molelo (TKM). Ke thulaganyo e e pila tota ka e netefatsa gore morafe o nne le lenaneo la go ganela melelo mme melawana ya TKM e a gatelelwa.

Go mosola go morafe ka o kgona go amogela kitso ya go kgona go dira dilo tse o sa tlwaelang go di dira. Puisano gare ga ditokololo, mmuso le ba bangwe ba ba leng botlhokwa e a oketsegwa.

Ka dikgaolo tse dingwe di laowlwa ka go dirisa melao e e gatelelwang tota, go na le dikgaolo tse dingwe mo mekgwa e e farologaneng ya go ganela melelo e bonegwa e lekane, mo go suga mmu, go lema, le go sega mmu go le mekgwa e mengwe kwa ntle ga go fisa dikganelamolelo. Fa o le mong wa naga kgotsa fa o dirisa kgaolo ya naga, tsweetswee, tsaya nako go rulaganya lenaneo la go laola molelo la gago mme tota le la morafe – go botoka go nna le tshireletso e seng boikothao!

Go buisa gape mo: <http://www.daff.gov.za>.

- *Guide to fire protection associations for developing plans to implement.*
- *Veldfire prevention through firebreaks.*

Athikele e kwadilwe ke Jenny Mathews, Mokwadi wa Pula Imvula. Fa o batla kitso gape, romela emeile go jenjonmat@gmail.com.

Barulaganyi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

46 Louw Wepener Street
1st Floor
Dan Pienaar
Bloemfontein
9301
► 08600 47246 ◀
► Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MOETELEDEPELE WA BARULAGANYI

Jane McPherson
► 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

**MORULAGANYI WA
PHATLALATSO**

Liana Stroebel
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

KAKANYETSO, THULAGANYO LE KGATISO

Infoworks
► 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

**PULA/IMVULA E TENG KA
DIPUO TSE DI LATELANG:**

Setswana,
Seaforekanse, Seësemane, Sesotho,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Sethosa.

**Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui
ya Batlhaka ya Afrikaborwa**

MOKOPANYI WA TLHABOLOLO

Johan Kriel
Foreisetata (Ladybrand)
► 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za
► Kantoro: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Mbombela)
► 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za
► Kantoro: 013 755 4575 ◀ Emelda Mogane

Jurie Mientz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
► 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za
► Kantoro: 034 907 5040 ◀ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
► 082 650 9315 ◀ dundee@grainsa.co.za
► Kantoro: 012 816 8069 ◀ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Kapabolhaba (Kokstad)
► 083 730 9408 ◀ goshenfarming@gmail.com
► Kantoro: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Liana Stroebel

Kapabophirima (Paarl)
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za
► Kantoro: 012 816 8057 ◀ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
► 082 877 6749 ◀ dutoit@grainsa.co.za
► Kantoro: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade

Mihatha
► 071 519 4192 ◀ sinelizwifakade@grainsa.co.za
► Kantoro: 012 816 8077 ◀ Cwayita Mpotyi

Articles written by independent writers
are the views of the writer and not of Grain SA.

THIS PUBLICATION IS
MADE POSSIBLE BY THE
CONTRIBUTION OF
THE MAIZE TRUST

Tebelelopele ya mmidi ka setlha sa 2018/2019

Athikele e e naya tshupetso ya maemo a mmidi mo dimakheteng ka setlha sa go rekisa sa 2018/2019. La nthla re lebelela maemo a dimakhete mo lefatsheng ka bophara mme re bona tebelelopele e e supang phokotsa e nnye ya bokana ba kumo e e ka ungwang ka tiriso e e oketsegang gannyne.

Mo gae re solo fela gore bokana ba mmidi bo bo ka bonwang bo ka fokotsega mabapi le bontsintsi bo bo bonweng ka 2017/2018, ka phokotsa ya bokana ba naga e e dirisitsweng. Bokana ba mmidi o mosetlha bo ntse bo oketsegan ka go fokotsa bokana ba mmidi o mosweu ka nthla ya topo go fepa diruiwa.

Tebelelopele ya mo lefatsheng

Go ungewa ga mmidi mo lefatsheng ka 2018 go ka fokotsega ka 4% mabapi le bokana ba ngogola; ke ka nthla ya phokotsego ya bokana ba kumo mo mafatsheng a mangwe tota Argentina, Brazil le lefatshe la US.

Tiriso e oketsegile gagolo go tloga setlha sa pele mme e ntse e oketsegan ka tebelelopele ya tiriso e ntse mo kgaolong ya intaseteri (setatše le mafura), gagolo kwa China. Mo kgaolong ya thekiso, go bonwa koketsu ya thomeloteng ya mafatshe a kwa Asia. Thoto ya mefelelo ya 2019 e supilwe go fokotsega, mo go tlaa nnang tlase mo dingwageng tse tlhano, mme go ntse jalo ka nthla ya mafatshe a Ukraine le US.

Tebelelopele ya mo gae

Ka go boela morago go ngwaga wa thekiso wa 2017/2018 go ungewa ga mmidi go fitfile mo ditono tsa dimilione tse 16,769, mo go jwetsweng mo nageng e e ka nnang diheketa tse 2 628 600. Lefatshe la rona le na thoto ya tshimologo e e ka nnang ditono tsa dimilione tse 3,6 jaaka go ntse ka 1 Motsheganong 2018.

Go latela National Crop Estimates Committee (CEC) ka setlha sa 2018/2019, bokana ba thobo ya mmidi bo ka nna ditono tsa dimilione tse 13,207; mo go leng tlase ka 22% mabapi le setlha se se

**Athikele e kwadiiwe ke Ikageng
Maluleke, Raditšheleto o Moswa, Grain SA.
Fa o tlhoka kitso gape, o ka romela emeile
go ikageng@grainsa.co.za.**

Pula Imvula's Quote of the Month

*Communication – the human connection
– is the key to personal and career success.*

~ Paul J. Meyer